

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Зось-Кіора Миколи Валерійовича на дисертаційну роботу
Суботи Миколи Васильовича на тему «Соціально-економічна безпека
сталого розвитку підприємств», подану на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та
управління підприємствами (за видами економічної діяльності)

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Стабільне функціонування та розвиток, зростання економічного потенціалу підприємства в умовах ринкових відносин в основному залежить від надійної системи захисту економічних та соціальних інтересів. На розвиток сучасних національних підприємств впливають такі чинники, як нестабільна політична, соціально-економічна та епідеміологічна ситуація в країні, військовий конфлікт, недосконалість законодавства, криміналізація суспільства, корупція тощо. В даних умовах проблема соціально-економічної безпеки є актуальною, оскільки підприємства працюють в умовах різних зовнішніх та внутрішніх ризиків, а конкурентне середовище приховує численні загрози. Ця обставина вимагає від суб'єктів управління підприємством побудови комплексної системи, спрямованої на підвищення рівня соціально-економічної безпеки. Сучасна кризова ситуація та процеси модернізації країни в умовах євроінтеграції, орієнтовані на принципи сталого розвитку, обумовлюють ведення цілеспрямованої діяльності у сфері забезпечення безпеки підприємств, зокрема санаторно-курортних закладів. Саме тому обґрунтування механізмів формування ефективної системи соціально-економічної безпеки сталого розвитку підприємств слід розглядати як важливий вектор творчого пошуку в економічній науці.

Враховуючи вищезазначене, слід вважати дисертаційне дослідження Суботи Миколи Васильовича на тему «Соціально-економічна безпека сталого розвитку підприємств» гостроактуальним і своєчасним.

Теоретичні результати та практичні рекомендації, що містяться у дисертації, отримані під час виконання наукових досліджень у відповідності з тематикою науково-дослідних робіт Подільського державного аграрно-технічного університету за темою: «Формування стратегії та пріоритетів інноваційного розвитку аграрного сектору економіки в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0110U007032), в межах якої автором запропоновано заходи та розроблено Концепцію зміцнення соціально-економічної безпеки сталого розвитку санаторно-курортних закладів, засновану на інтеграції новаторських концепцій управління, а саме LEAN-менеджменту та концепції сталого обслуговування, удосконалено методику оптимізаційного моделювання процесів надання якісних санаторно-

курортних послуг, виконано проектування інтегрованої моделі управління розвитком санаторно-курортних закладів в контексті зміцнення соціально-економічної безпеки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Результати дисертаційного дослідження М. В. Суботи є науково обґрунтованими і достовірними, оскільки отримані на основі використання різноманітних методів наукового пізнання (логічного узагальнення, методи синтезу, аналізу, індукції та дедукції; структурно-функціональний, факторний і метод порівнянь; економіко-статистичні, аналітичні, графічні, графоаналітичні, методи абсолютних і відносних величин, аналізу та декомпозиції, узагальнюючих характеристик; метод анкетування; стратегічного і структурно-функціонального аналізу; системний підхід, метод прогнозування, порівняльний, абстрактно-логічний методи; прийоми групування, класифікації, табличного та графічного представлення результатів дослідження), опрацювання значного масиву статистичної інформації, наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених з обраної тематики, а також відповідних нормативно-правових актів.

Висновки і пропозиції є абсолютно логічними та впливають з результатів дослідження, розкривають його мету, містять елементи новизни і мають теоретичну і практичну цінність. Отримані результати достатньою мірою апробовано на науково-практичних конференціях різних рівнів.

Дисертантом сформульовано мету дослідження, яка полягає в розробленні та обґрунтуванні теоретико-методологічних засад і практичних рекомендацій щодо формування та забезпечення соціально-економічної безпеки сталого розвитку підприємств. Об'єктом дослідження визначено соціально-економічні процеси функціонування санаторно-курортних підприємств. Відповідно, предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних, прикладних засад формування та забезпечення соціально-економічної безпеки сталого розвитку підприємств.

Отже, офіційний опонент засвідчує наступне: визначеної мети дисертантом досягнуто, поставлені завдання виконано, а висновки дослідження є аргументованими.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій

У дисертації М. В. Суботи здійснено теоретичне узагальнення й наведено нове вирішення науково-практичного завдання щодо формування системи соціально-економічної безпеки сталого розвитку підприємств. Основні наукові положення та результати дослідження, які характеризують наукову новизну, визначаються наступним:

Основними науковими здобутком автора є розроблений алгоритм оцінювання соціально-економічної безпеки сталого розвитку санаторно-курортних закладів на основі комплексного підходу за визначеними етапами (с. 115–125); Концепція зміцнення соціально-економічної безпеки сталого розвитку санаторно-курортних закладів, заснована на інтеграції новаторських концепцій управління, а саме LEAN-менеджменту та концепції сталого обслуговування (с. 323–337); комплекс заходів зміцнення соціально-економічної безпеки санаторно-курортних закладів в напрямках забезпечення змін в організації виробництва та менеджменті на засадах сталого розвитку; освоєння нових джерел сировини та методів лікування; забезпечення проведення стратегічного планування тощо (с. 368–379).

В дисертаційній роботі М. В. Суботи удосконалено такі наукові положення: системний підхід та процедуру відбору ключових індикаторів аналізу трудових ресурсів агропідприємств, які враховують вплив санаторно-курортних послуг на розвиток трудового потенціалу (с. 201–230); методику оптимізаційного моделювання процесів надання якісних послуг сталого обслуговування у санаторно-курортних закладах за рахунок доповнення існуючого методу індикаторами сталого розвитку, додавши багатокритеріальність при розробці оздоровчих послуг в умовах нечіткого структурування функцій якості (с. 304–323); проектування інтегрованої моделі управління розвитком санаторно-курортних закладів в контексті зміцнення соціально-економічної безпеки на основі міжнародних стандартів на засадах сталого розвитку із застосуванням LEAN-концепції (с. 337–341); формування інтегрованого комплексу важелів ефективного управління на основі сукупності економічних, адміністративних, соціокультурних та організаційно-екологічних форм і методів впливу тощо (с. 341–354).

Розробленими науковими положеннями, що дістали подальшого розвитку, є: особливості застосування оцінювання соціально-економічної безпеки сталого розвитку санаторно-курортних закладів на основі розробленого алгоритму та комплексного підходу (с. 168–200); застосування підходів ідентифікації дестабілізуючих чинників, які серед можливих факторів враховують найбільш вагомі, що позитивно та негативно впливають на соціально-економічну безпеку сталого розвитку санаторно-курортних закладів на основі PESTEL та SWOT-аналізу (с. 233–260); методичний підхід застосування уніфікованих факторно-кореляційних моделей для типових санаторно-курортних підприємств та розрахунку комплексного показника соціально-економічної безпеки сталого розвитку санаторно-курортних закладів (с. 261–286); методика якісного аналізу задоволеності клієнтів (працівників агропідприємств) лікувальними послугами санаторно-курортних закладів, що на відміну від загальноприйнятої полягає у опитуванні (с. 286–301); тлумачення економічного поняття «концепція сталого обслуговування», що дає можливість формувати концептуальні та стратегічні цілі обслуговуючого підприємства за рахунок зміцнення соціально-економічної безпеки з урахуванням принципів сталого розвитку (с. 324–328).

Дисертаційна робота М. В. Суботи складається з трьох розділів, кожний з яких характеризується певним внеском у розвиток теорії та практики щодо формування системи соціально-економічної безпеки сталого розвитку підприємств.

Слід відмітити наступні основні положення дисертації.

У першому розділі «Теоретичні засади соціально-економічної безпеки сталого розвитку підприємств» (с. 37–99) – визначено сутність та значення соціально-економічної безпеки підприємств, досліджено теоретичні основи сталого розвитку підприємств в контексті соціально-економічної безпеки, дана характеристика нормативно-правовому забезпеченню соціально-економічної безпеки санаторно-курортних закладів та визначено значення санаторно-курортних закладів в забезпеченні соціальних потреб та покращенні трудової активності працівників агропідприємств.

У другому розділі «Тенденції розвитку та методологія оцінки соціально-економічної безпеки санаторно-курортних підприємств» (с. 104–148) – досліджено тенденції розвитку санаторно-курортних підприємств в Україні, визначено методологію оцінювання соціально-економічної безпеки сталого розвитку підприємств та досліджено світовий досвід її забезпечення в підприємствах.

У третьому розділі «Оцінка сталого розвитку та соціально-економічної безпеки санаторно-курортних підприємств» (с. 152–230) – проведено оцінку ефективності сталого розвитку санаторно-курортних підприємств, здійснено аналіз показників та складових соціально-економічної безпеки санаторно-курортних закладів та визначено вплив санаторно-курортних закладів на розвиток трудового потенціалу агропідприємств.

У четвертому розділі «Аналіз та моделювання впливу чинників на сталий розвиток і соціально-економічну безпеку підприємств» (с. 233–301) – здійснено ідентифікацію дестабілізуючих чинників формування та забезпечення соціально-економічної безпеки сталого розвитку санаторно-курортних закладів, побудовано уніфіковані факторно-кореляційні моделі для типових санаторно-курортних підприємств, проведено аналіз впливу задоволеності клієнтів на сталий розвиток та соціально-економічну безпеку санаторно-курортних підприємств.

У п'ятому розділі «Концептуальні підходи до зміцнення соціально-економічної безпеки на засадах сталого розвитку підприємств» (с. 304–379) – проведено проектування сталої бізнес-моделі розвитку санаторно-курортних підприємств, запропоновано впровадження новаторських концепцій в систему менеджменту соціально-економічної безпеки санаторно-курортних підприємств та використання інтегрованого комплексу важелів ефективного управління розвитком санаторно-курортних підприємств і його вплив на розвиток аграрних підприємств, проведено прогнозування рівня соціально-економічної безпеки сталого розвитку санаторно-курортних підприємств.

Отже, новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, що розкриті у дисертації М. В. Суботи, є достовірними. Робота характеризується

логічною, завершеною структурою та послідовною побудовою, повною мірою висвітлює зміст визначених розділів.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях

Основні положення дисертації опубліковано у 38 наукових працях загальним обсягом 47,63 друк. арк. (зокрема автору належить 46,81 друк. арк.), з яких: 1 одноосібна монографія; 20 статей (зокрема 14 одноосібних) у наукових фахових виданнях (з них 15 статей у виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз, 5 статей у науково-періодичних виданнях інших держав); 17 публікацій у матеріалах конференцій.

Зміст автореферату повністю розкриває базові положення, висновки і пропозиції, що наведено в дослідженні. Характер видань і зміст наукових праць відповідають вимогам МОН України, пропонованим для повноти висвітлення отриманих результатів дисертаційної роботи на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Зазначене вище і детальне вивчення дисертації та наукових праць М. В. Суботи дозволяє зробити офіційному опоненту висновок, що результати дисертаційного дослідження оприлюднені до захисту дисертації.

Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота М. В. Суботи на тему «Соціально-економічна безпека сталого розвитку підприємств» складається із анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (332 найменування), додатків. Загальний обсяг дисертації становить 554 сторінок, з яких основного тексту – 389 сторінки. Робота містить 67 таблиць та 85 рисунків. Робота характеризується логічною, завершеною структурою та послідовною побудовою, повною мірою висвітлює зміст визначених розділів. Дисертація виконана в межах визначених теми, мети і завдань, а отримані науково обґрунтовані та прикладні результати щодо формування системи соціально-економічної безпеки сталого розвитку підприємств, є певним внеском для розвитку такої галузі науки як економіка та управління підприємствами.

Пропозиції, методики і наукові положення детально розроблені та доведені до придатності для впровадження в практику господарювання, що підтверджується відповідними довідками.

Тема дисертації, визначені дисертантом предмет і об'єкт дослідження, перелік поставлених та вирішених наукових і прикладних завдань, а у їх відповідності винесена на захист наукова новизна, запропоновані на розгляд загальні висновки, обсяг друкованих праць та їх кількість відповідають вимогам МОН України до дисертацій, представлених на здобуття наукового

ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Автореферат підготовлений згідно з поставленими вимогами і повною мірою відображає зміст і структуру дисертації. Порівняння змісту автореферату і основних положень дисертації дозволяє стверджувати про їх ідентичність.

Цінність результатів дослідження для науки і практики

Практичне значення полягає у тому, що розробці рекомендацій щодо удосконалення процесу формування системи соціально-економічної безпеки сталого розвитку підприємств, імплементація яких сприятиме активізації національної політики у сфері забезпечення високого соціально-економічного рівня розвитку на засадах сталості.

Результати дисертаційного дослідження прийнято до впровадження. Результати дисертаційного дослідження прийнято до впровадження Департаментом економічної політики Львівської ОДА під час розробки стратегії економічного та соціального розвитку в регіоні (довідка №1-52/425 від 21.10.2020р.); Департаментом освіти і науки Львівської ОДА (довідка №02-01/06/765 від 17.02.2021р.); Трускавецькою міською радою Львівської області під час розробки програм розвитку санаторно-курортної сфери (довідка б/н від 19.03.2020 р.). Окремі практичні рекомендації стосовно забезпечення соціально-економічної безпеки сталого розвитку підприємств враховані в управлінській діяльності ПрАТ лікувально-оздоровчих закладів профспілок України «Укрпрофоздоровниця» і впроваджені у практичну діяльність ряду санаторно-курортних закладів: ПрАТ лікувально-оздоровчих закладів «Миргородкурорт» (довідка №1416 від 15.12.2020р.), ДП «Санаторій «Славутич» імені Б.В. Пашковського ПрАТ «Укрпрофоздоровниця» (довідка №97 від 10.02.2021р.), ДП «Санаторій «Шаян» ПрАТ «Укрпрофоздоровниця» (довідка №151 від 15.02.2011р.). Практичні підходи щодо залучення реабілітованих в отриманні санаторно-курортних послуг в складних умовах сьогодення апробовані у виробничій діяльності ДП «Клінічний санаторій «Хмільник» ПрАТ «Укрпрофоздоровниця» (довідка №02-15/545 від 16.09.2020 р.); Подільського державного аграрно-технічного університету (довідка №75-01-504 від 31.12.2020 р.).

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Незважаючи на загальну позитивну оцінку і змістовність викладу результатів наукового пошуку, обґрунтованість та достовірність висновків, в опонованому дисертаційному дослідженні мають місце зауваження і дискусійні положення.

1. На рис. 1.1 (на стор. 45) «Ознаки економічної безпеки санаторно-курортних закладів» серед інших зазначено таку ознаку як стійкість та стабільність, які реалізуються «...через забезпечення відповідного рівня

прибутковості». На мій погляд, тільки забезпечення прибутковості в сучасних умовах недостатньо. Більш доцільно було б додати і сезонність роботи закладу, і можливості організації превентивної роботи щодо підтримки відповідного протиепідеміологічного рівня та відповідного іміджу.

2. Не можна погодитися, що на соціально-економічну безпеку суб'єктів господарювання, як зазначено на рис. 1.2 «Механізм забезпечення соціально-економічної безпеки суб'єктів господарювання» (стор. 50), впливає виключно ринкове середовище. Існує багато неринкових факторів, зокрема військові дії, пандемічна криза, зрілість інститутів влади тощо, які необхідно враховувати. Те ж саме стосується і зовнішніх факторів в моделі сталого розвитку підприємств (рис. 1.5, стор. 63).

3. В табл. 2.4 (стор. 123-124) в системі показників функціональних складових соціально-економічної безпеки підприємств в умовах сталого розвитку представлені – фінансова, інноваційно-технологічна, інформаційно-управлінська, матеріально-технічна, інформаційна та екологічна складові в економічному блоці, а також внутрішня соціальна, кадрова та економіко-ринкова складові в соціальному блоці. При цьому в таблиці не знайшло відображення вагомості всіх представлених складових даних блоків.

4. В табл. 3.8 на стор. 165 середня арифметична між зазначеними трьома складовими (коефіцієнт ефективності фінансово-господарської діяльності санаторно-курортних підприємств, коефіцієнт надання лікувально-профілактичних та реабілітаційних послуг та коефіцієнт ефективності використання ліжкового фонду) представляє інтегральний коефіцієнт. Бажано було б обґрунтувати рівнозначність вагомості даних складових та чітко окреслити безпекову основу при їх розрахунку.

5. Не можна погодитися з тим, що зміни в законодавстві, законодавча база, що регулює санаторно-курортну сферу, прогалини в законодавстві, місцева законодавча база, діяльність регулюючих органів, законодавчі обмеження (табл. 4.1, стор. 236) є виключними факторами зовнішнього середовища, що впливають на правовий блок соціально-економічної безпеки сталого розвитку санаторно-курортних закладів. Так, наприклад, міграційне законодавство інших країн може бути одним із визначальних чинників в даному сенсі через відтік (або наплив) персоналу.

6. В табл. 4.9 стор. 245 зазначені дестабілізуючі фактори, що впливають на соціально-економічну безпеку сталого розвитку санаторно-курортних закладів, серед яких – посилення конкурентної боротьби на ринку. Не можна повністю погодитися з даним твердженням, тому що добросовісна конкуренція навпаки стимулює розвиток будь-якого підприємства, зокрема на засадах філософії сталості.

7. На стор. 328 на рис. 5.3 автором представлена розширена модель соціально-економічної безпеки сталого розвитку санаторно-курортних закладів. За задумом здобувача, цілі сталого розвитку санаторно-курортних закладів реалізують такі стейкхолдери як споживачі, персонал, місцева

громада. На мою думку, треба також враховувати інтереси власника і держави щодо реалізації відповідної політики, в т.ч. і екологічної, як відображено в даній схемі.

Однак, зазначені дискусійні положення та зауваження принципово не впливають на наукову та практичну цінність одержаних автором результатів дослідження і не знижують в цілому достатньо високої позитивної оцінки опонованої роботи.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Суботи Миколи Васильовича на тему «Соціально-економічна безпека сталого розвитку підприємств» виконана на високому науково-методичному рівні, а отримані в процесі дослідження наукові результати характеризуються новизною та мають практичну цінність.

Дисертація є завершеною науково-дослідною роботою, за своїм змістом і якістю відповідає вимогам МОН України до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук у відповідності з пунктами 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами та доповненнями), а її автор **Субота Микола Васильович** заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту
Полтавського державного
аграрного університету

М. В. Зось-Кіор

